

Rośliny poświęcone świętym i ich zastosowanie **Plants dedicated to saints and their application**

Irena Matławska

Wyższa Szkoła Edukacji i Terapii im. Prof. Kazimierzy Milanowskiej w Poznaniu, ul. Grabowa 22,
61-473 Poznań, e-mail: irenamatlawska@poczta.onet.pl

Słowa kluczowe: rośliny lecznicze, nazwy ludowe
Key words: healing plants, folk names

Streszczenie

Niezależnie od religii uważa się, że rośliny są święte, stworzone przez Boga i są darem dla ludzi. Zarówno w czasach pogańskich, jak i w katolickich rytuałach rośliny służyły do uzyskania przychylności bogów i duchów. Uważano je za skuteczny środek nie tylko przeciw chorobom, ale też urokom, czarom, duchom, demonom oraz nieszczęściom zsyłanym przez złe moce. Kilku gatunkom drzew, np. lipie przypisywano szczególną moc. Wiele z roślin wykorzystywanych w ludowej medycynie nosiło nazwy związane z imieniem Matki Boskiej. Nazewnictwo to najczęściej wynikało ze skojarzenia wyglądu rośliny lub ich części z ubiorem Matki Boskiej, jej przymiotami, narzędziami, których mogła używać, cierpieniem. Nazwy wielu roślin poświęcono też różnym świętym, np. św. Janowi, Piotrowi, Benedyktowi, Ignacemu.

Niestety, nazwy ludowe i gwarowe roślin odchodzą w zapomnienie i giną bezpowrotnie. Fenomenem jest to, że nazwy roślin z imionami świętych zachowały się w nazewnictwie angielskim i niemieckim wielu roślin leczniczych i stosowane są zarówno w literaturze naukowej, jak i w potocznym języku.

Summary

Regardless of religion, plants are considered holy, created by God as a gift for people, in both pagan and catholic rituals, plants were used to obtain the favor of gods and spirits. They were considered an effective remedy not only against diseases, but also against charms, spells, ghosts, demons and misfortunes sent by evil powers. Several species of trees, e.g. linden, were given special power. Many of the plants used in folk medicine were named after the Mother of God. This naming most often resulted from the association of the appearance of the plant or part of it with the clothing of

the Mother of God, attributes, tools that she could use, suffering. The names of many plants are also dedicated to various saints, e.g. Saint John, Peter, Benedict, Ignacio.

Unfortunately, the folk and dialect names of plants are forgotten and die forever. The phenomenon is the fact that the names of plants with the names of the saints have been preserved in the English and German names of many medicinal plants and are used both in scientific literature and in colloquial language.

Rośliny otaczały człowieka od momentu jego pojawienia się na ziemi, dostarczają pożywienia, materiału na ubrania, wykorzystywane są też w leczeniu różnych chorób. Niezależnie od religii wierzone, iż rośliny są święte, stworzone przez Boga i są darem dla ludzi. W Piśmie Świętym czytamy: „Pan stworzył z ziemi lekarstwa, a człowiek mądry nie będzie nimi gardził. Dzięki nim się leczy i ból usuwa, z nich aptekarz sporządza leki” (Mądrość Syracha 38). Z opisu potopu przedstawionego w Wedach, zbiorach tekstów świętych Ksiąg Hinduizmu, wynika, że do arki obok zwierząt zabrano wszystkie gatunki roślin leczniczych, ocalając je przed zniszczeniem. Rośliny dostarczają tlenu niezbędnego do życia, cienia – „Gościu, siądź pod mym liściem, a odpocznij sobie! Nie dojdzie Cię tu słońce, przyrzekam ja Tobie” – zachęcał Jan Kochanowski we fraszce *Na lipę*. Antonina Leńkowa w *Oskalpowanej ziemi* pisze: „(...) zamiast zażywać lekarstwa na uspokojenie nerwów, pójdźcie na ukwieconą łąkę, skryjcie się w zaciszu pobliskiego lasu. To was uzdrowi. Kiedy opuścicie kamienne miasta w poszukiwaniu upragnionego miejsca na łonie przyrody, obyście je jeszcze znaleźli” [1].

W tekstach biblijnych można spotkać ponad 100 nazw roślin, w Starym Testamencie wymieniono ich kilkadziesiąt (np. granat, czarnuszka, oliwka, cynamon), a tylko około 20 gatunków w Nowym Testamencie [2]. Zarówno w czasach pogańskich, jak i w katolickich rytuałach rośliny służyły do uzyskania przychylności bogów i duchów. Uważano je za skuteczny środek nie tylko przeciw chorobom, ale też urokom, czarom, duchom, demonom oraz nieszczęściom zsyłanym przez złe moce. Kilku gatunkom drzew przypisywano szczególną moc, wśród nich była lipa, w której „mieszka Matka Boska” i która chronić miała od złych mocy i piorunów. Mówi się, że pod lipą można bezpiecznie schronić się w czasie burzy. Z drewna lipy drobnolistnej (*Tilia cordata*), nazywanego świętym (*Lignum sanctum*), wyrabiano i nadal służy do wyrobu figurek świętych. Do świętych drzew zaliczano także brzozę, kalinę, leszczynę, klon, jesion, jawor, wiąz i czarny bez, którego proszono przy bólu zębów: „Święty bieże weź moje bolenie pod swoje zdrowe korzenie”.

Rośliny pojawiają się też jako symbole cierpienia, piękna i miłości na średniowiecznych obrazach, przedstawiających świętych: goździk (*Dianthus*) o kształcie gwoździa i babka lancetowata (*Plantago lanceolata*) ze względu na kształt liści, podobnych do włóczni, przypominały o ukrzyżowaniu, pięciornik o pięciu płatkach symbolizował pięć ran Chrystusa, gorzki smak krzyżownicy gorzkiej górskiej (*Polygala amara*), nawiązywał do cierpienia Chrystusa, narzędzia Męki Pańskiej przypominają znamiona i pręciki męczennicy cielistej (*Passiflora incarnata*) (Rysunek 1) [3].

Rysunek 1. Symboliczne przedstawienie *Passiflora incarnata*: na lewo szkic wykonany przez Simone Perlasca w 1609 r., na prawo szkic wykonany przez Eugenio Petrelliego w 1610 r.
Figure 1. Symbolic representation of a *Passiflora incarnata*: on the left a sketch made by Simone Perlasca in 1609, on the right a sketch made by Eugenio Petrelli in 1610.

Szereg roślin symbolizowało Zmartwychwstanie, szczególnie te, które zakwitły wiosną: pszeniec gajowy (*Melampyrum nemorosum*), konwalia majowa (*Convallaria majalis*).

Wiara w dobroczynne właściwości roślin znajduje swoje odzwierciedlenie w nazwach, jakie nadawał im człowiek. Wierzono w szczególne walory lecznicze roślin z imieniem świętych, gdyż według wierzeń już sama nazwa, wzmacniała

ich wartość i siłę leczniczą. Wiele z roślin, wykorzystywanych w ludowej medycynie, nosiło nazwy związane z imieniem Matki Boskiej, którą wyobrażano sobie jako piękną i dobrą, a rośliny, głównie kwiaty, jako urzekające pięknem. Opracowania etnobotaniczne z regionu Małopolski wymieniają przeszło 90 roślin, których nazwa związana jest z imieniem Matki Boskiej, a które stosowane są nie tylko w lecznictwie, ale także ochronie przed ogniem i piorunami [4–8].

Matka Boska została też patronką ziół. 15 sierpnia w kościele katolickim, a 28 sierpnia w prawosławnym i unickim obchodzone jest Święto Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, zwane świętem Matki Boskiej Zielnej. Podczas tego najważniejszego święta maryjnego, święci się zioła i kwiaty, które chronią wtedy przed chorobami i mają moc uzdrawiania. Zwyczaj przynoszenia w oktawę Bożego Ciała wianków z wplecionymi ziołami niestety zanika.

Kwiaty mają szczególne znaczenie w symbolice chrześcijańskiej, ukwieca się nimi kościoły, przydrożne krzyże i kapliczki, płatki kwiatów sypane są w procesjach, towarzyszących świętu Bożego Ciała.

Nazewnictwo roślin nawiązujące do imienia Matki Boskiej ma różnorodne podłoże. Najczęściej wynika ze skojarzenia wyglądu i kształtu rośliny lub ich części, np. liści, kwiatów z wyglądem, ubiorem Matki Boskiej, jej przymiotami, narzędziami, których mogła używać czy cierpieniem. Poniżej przedstawiono rośliny poświęcone Matce Boskiej [9].

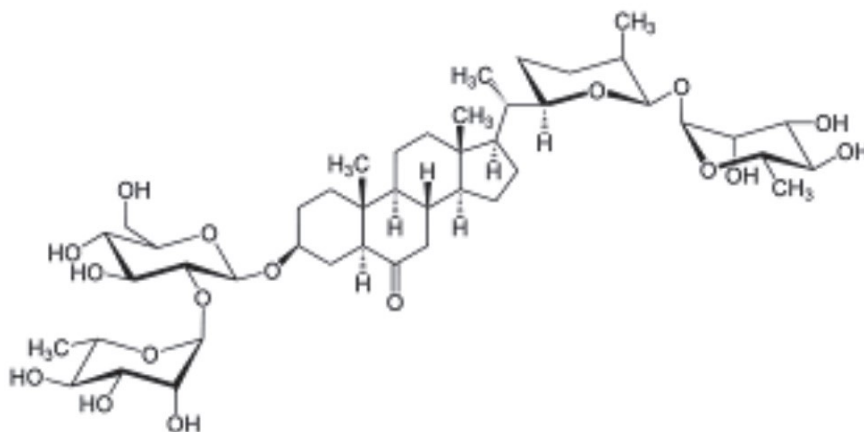
Dziewięciśl pospolity (*Carlina vulgaris* L.) – osetek Najświętszej Maryi Panny, ostropest plamisty – *Silybum marianum* – oset św. Marii (w j. ang. St Mary's Thistle), podgorzał (*Atractilis vulgaris*) – oset Panny Maryi. Według apokryficznej opowieści dziewięciśl stał się rośliną niskopienną, po tym, jak ukłuł kolcem stopę Matki Boskiej, gdy ta nadepnęła na roślinę.

Wierzbówka kiprzyca (*Epilobium angustifolium*) – to ziele Matki Boskiej, a macierzanka piaskowa (*Thymus serpyllum*) – drzewko Panny Maryi, tojeść pospolita (*Lysimachia vulgaris*) nazywano gruszką Matki Boskiej. Szarota błotna (*Filaginella uliginosa* / *Gnaphalium uliginosum*) to pszeniczka Matki Boskiej, a szarota leśna (*Omalotheca sylvatica* / *Gnaphalium sylvaticum*) – żytko Matki Boskiej, janowiec ciernisty (*Genista germanica* L.) – mirt Matki Boskiej, a połonicznik nagi (*Herniaria glabra*), ułatwiający wydalanie kamieni moczowych, nazwany bywa pościelicą Matki Boskiej. Bylicę boże drzewko (*Artemisia abrotanum*) nazywano drzewkiem Panny Maryi. Napar z ziela pobudza apetyt, działa żółciopędnie i wzmacnia wydzielanie soku żołądkowego, zalecany jest też w uporczywych biegunkach. Przytulia właściwa (*Galium verum*) – słoma łóżka Maryi (w j. ang. *Lady's Bedstraw Herb*), gdyż Matka Boska miała użyć jej na swoje święte posłanie. Według innego podania Maryja wymościła przytulią

kołyskę Dzieciątka. Śląska legenda mówi, że Święta Panienska włożyła do kołyski „słomę łóżka Maryi”, ponieważ tylko przytulii nie zjadł osiołek. W rzeczywistości, chociaż przytulie chętnie jedzą krowy, to świnie i osły nią pogardzają.

Napar z ziela przytulii, nawłoci i jasnoty gajowca w ilości 4 szklanek dziennie zalecano w chorobach nerek, a efektu leczniczego należało się spodziewać w ciągu 14 dni stosowania (pół szklanki na czczo, 30 min. przed śniadaniem, a resztę w ciągu dnia). W dawnych czasach kobiecie wkładano do łóżka przytulie, aby ułatwić poród. Badania naukowe wskazują na aktywność przeciwnowotworową (linie komórek nowotworowych głowy i szyi) wodnych wyciągów z ziela przytulii [10, 11].

Paprotką Matki Boskiej nazywano paprotkę zwyczajną *Polypodium vulgare*. Kiedy Matka Boska, św. Józef i mały Jezus uciekali przed żołnierzami Heroda do Egiptu, z braku pożywienia, jedli korzenie paprotki, które w nagrodę stały się słodkie. Związki chemiczne obecne w kłączach paprotki to ekdysteroidy, olejek eteryczny, a słodki smak warunkuje osladyna (Rysunek 2) – saponina (500 × słodsza od sacharozy). Wyciągi wykazują działanie przeciwdrgawkowe, przeciwbólowe, przeciwgorączkowe, wykrztuśne, poprawiają trawienie, łagodzą stany zapalne wątroby i jelit. Według EMA *Polypodium rhizoma* to tradycyjny produkt leczniczy stosowany jako wykrztuśny w kaszlu i przeziębieniu, a także w zaparciach; zaleca się 4–5g suszonego korzenia 3–4 razy dziennie (dobowo 14–30g).

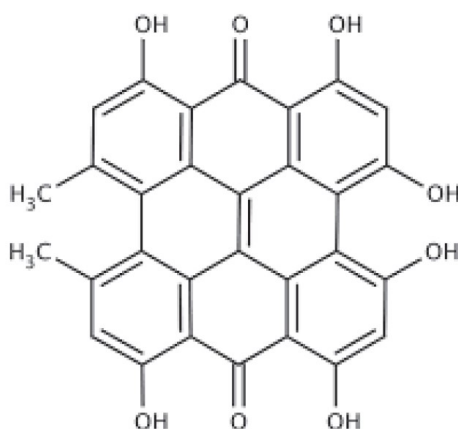
Rysunek 2. Wzór chemiczny osladyny.
Figure 2. Osladin chemical formula.

Rojniki (*Semervivum*), niskie o grubych liściach, rosnące na piaskach, nazywano ziele Matki Boskiej. Wierzono też, że chronią one przed uderzeniami piorunów.

Rośliny poświęcone świętym i ich zastosowanie

Ze względu na liliowy kwiat firletka poszarpana (*Lychnis flos-cuculi*) nazywana była Różyczką Matki Boskiej. Krwiściąg lekarski (*Sanguisorba officinalis*) z charakterystycznymi czerwonymi kwiatami, zebranymi w kuliste główki, nazywano różą Matki Boskiej lub barankami Matki Boskiej / Najświętszej Panny, gdyż główki kwiatów z pewnej odległości sprawiają wrażenie kędzierzawego runa owcy.

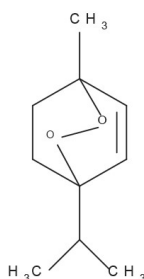
Dziurawiec zwyczajny (*Hypericum perforatum*) nazywany jest dzwonekami Matki Boskiej lub dzwonekami Panny Marii. Roztarte w palcach kwiaty dziurawca wydzielają jaskrawoczerwony sok, kojarzący się z krwią, co stało się powodem nazwania tej rośliny również krewką Matki Boskiej lub Bożą Kwią. Teraz wiadomo, że za czerwono-brunatną barwę soku z kwiatów odpowiada naftodiantronowy barwnik, hyperycyna i jej pochodne (Rysunek 3), które uczestniczą w działaniu fotouczulającym i przeciwdepresyjnym. Ponieważ dziurawiec zakwitał przed 25 czerwca, nazywany był Świętojańskim Zielem, nazwa ta zachowała się w przypadku potocznej nazwy dziurawca w języku angielskim – *St John's Wort*. Dzwonekami Panny Marii, czasem Świętojańskim Zielem, nazywany był dziki bez hebd (*Sambucus ebulus*), a napar z jego korzeni wykorzystywano jako silny środek moczopędny. W austriackiej medycynie ludowej kwiaty dzikiego bzu stosowano w infekcjach dróg oddechowych, przebiegających z gorączką.

Rysunek 3. Wzór chemiczny hyperycyny.
Figure 3. The chemical formula of hypericin.

Kilka roślin otrzymało nazwy wyrażające cierpienie Maryi. Łzy cierpiącej Matki Boskiej widziano w kwiatach groszku (*Lathyrus*), konwalii (*Convallaria maialis*), trawie drzączki średniej (*Briza media*), koniczyny polnej (*Trifolium*

arvense), która wyrosła w miejscu, gdzie spadły łzy Matki Bożej, opłakującej swojego syna. Dlatego nazywano te rośliny Łzami Matki Boskiej albo łezkami. Ponieważ ułożenie kwiatów konwalii przypomina drabinę, średniowieczni mnisi nazywali tę roślinę „drabiną do nieba”. Komosę piżmową – *Chenopodium ambrosioides* – nazywano *Herba Sancti Mariae* – zioło świętej Marii, komosą meksykańską, herbatą jezuicką. Stosowana przez Hiszpanów w dolegliwościach dróg oddechowych jako środek wykrztuśny, a także w katarze i astmie. W Meksyku i krajach Ameryki Łacińskiej używano jako przyprawę epazote, dodawaną w końcowej fazie gotowania potraw z fasoli. Olejek eteryczny bogaty w askarydol (Rysunek 4) uszkadza wątrobę, nerki, wyciągi alkoholowe działają przeciwrobaczo.

Rysunek 4. Wzór chemiczny askarydolu.
Figure 4. Chemical formula of ascaridol.

Bardzo często nazwy roślin odnosiły się do włosów Maryi: wierzbownicę gruczołową (*Epilobium adenocaulon*) nazywano włoskami Najświętszej Panny Maryi lub włoskami Matki Boskiej, len zwyczajny (*Linum usitatissimum*), oprócz określenia złote włosy Matki Boskiej, nazywano pantofelkami Matki Boskiej, podobnie nazywano traganek szerokolistny (*Astragalus glycyphyllos* – włosy Matki Boskiej).

Ziele traganek szerokolistnego stosowane jest na Ukrainie jako środek przeczyszczający, moczopędny, wykrztuśny, w stanach zapalnych skóry, chorobach przenoszonych drogą płciową i w reumatyzmie. Korzeń pokrewnego gatunku: traganek błoniasty – *Astragalus membranaceus* – stymuluje układ immunologiczny, stosowany jest w stanach osłabienia, infekcjach dróg oddechowych, cukrzycy, fibromialgii oraz w profilaktyce chorób serca [12].

Włoskami Matki Boskiej nazwano różne gatunki paprotek, miały one wyrosnąć w miejscu, gdzie upadły włosy ścinane małemu Jezusowi przez Matkę

Bożą, np ziele zanokcicy skalnej (*Asplenium trichomanes*), które stosowano na porost włosów, bóle głowy, a także jako środek wykrztuśny i przeciw czarom.

Dziewannę drobnokwiatową (*Verbascum thapsus*), podobnie jak wielkokwiatową (*Verbascum densiflorum* = *V. thapsiforme*), nazywano warkoczem Matki Boskiej (Najświętszej Pani) lub włoskami Najświętszej Panny Maryi ze względu na długi kwiatostan, pokryty żółtymi kwiatkami, kutnerowato owłosionymi, przypominający warkocz jasnych włosów. Rzepik pospolity (*Agrimonia eupatoria*) w ludowym nazewnictwie funkcjonował dawniej jako warkoczyk Najświętszej Marii Panny.

Glistnik jaskółcze ziele (*Chelidonium majus*) i zawilec żółty (*Anemone ranunculoides*) nazywano Panny Maryi rączka lub rączka Matki Boskiej, a paluszkami Matki Boskiej nazwano wierzbówkę kiprzącą (*Chamanerion angustifolium*) i goryczkę wąskolistną (*Gentiana pneumonanthe*).

Nazwy roślin pochodziły też od przedmiotów, których mogła używać Matka Boska. I tak koniczyna polna (*Trifolium arvense*) nazywana była kądziółką Matki Boskiej ze względu na wygląd kwiatów, których ząbki kielicha są dłuższe od korony, nadając kwiatostanowi puszysty wygląd, w medycynie ludowej wykorzystywana w biegunkach; świerzbica polna (*Knautia arvensis*) o właściwościach ściągających i moczopędnych – naparstkami Matki Boskiej; werbena pospolita (*Verbena officinalis*) – koszyczkiem Matki Boskiej lub koszyczkiem Najświętszej Marii Panny. Liście werbeny z korzeniem goryczki i kwiatami bzu czarnego zaleca się w zapaleniu zatok i choroby dróg oddechowych.

Wiele roślin kojarzono z ubiorem Matki Boskiej: tojad mocny (*Aconitum firmum*), ostróżeczka polna (*Consolida regalis*), wyżlin większy (*Antirrhinum majus*) były nazywane trzewiczkami, pantofelkami i bucikami Matki Boskiej. Trująca roślina tojad mordownik (*Aconitum firmum*), według apokryficznej legendy, użył swoich niepozornych, szarych kwiatów Matce Boskiej na pantofelki, gdyż w czasie ucieczki do Egiptu poraniła bosa stopy, w nagrodę kwiaty zyskały ciemnoszafirową barwę.

Niebieskie kwiaty goryczki wąskolistnej (*Gentiana pneumonanthe*) kojarzono z rękawkami Matki Boskiej, gdyż nierozwinięte przypominają rękaw z sukienki Matki Boskiej, a rozwinięte – przypominają sukienkę. Piękna barwa kwiatów goryczki była nagrodą za użyczenie Matce Bożej liści i kwiatów na sukienkę. Orlik pospolity (*Aquilegia vulgaris*), dzięki wyglądowi kwiatów, zwany był rękawiczką Matki Boskiej.

Lnica pospolita (*Linaria vulgaris*): oprócz nazw lenek albo len Matki Boskiej, nazywana była pantofelkami lub bucikami Matki Boskiej. Odwar z ziela był stosowany w przewlekłych zaparciach, zewnętrznie w stanach zapalnych

skóry i w owrzodzeniach żyłakowatych podudzi. Liście lnicy pospolitej na terenie Czech stosowane są w zaparciach, zaburzeniach funkcji wątroby i pęcherzyka żółciowego, infekcjach dróg moczowych i w chorobie wrzodowej, w hemoroidach i zapaleniu spojówek[13].

Nazwy roślin poświęcone różnym świętym

Fiołek trójbarwny i fiołek polny (*Viola tricolor* i *Viola arvensis*) nazywane były kwiatem Świętej Trójcy. Widłak goździsty (*Lycopodium clavatum*) – Pasem św. Jana albo Świętojańskim pasem w nawiązaniu do płożących się pędów. Rośliny poświęcone św. Janowi nabierają szczególnej mocy, jeśli zerwane są w noc świętojańską. *Cnicus benedictus* – drapacz lekarski w języku angielskim nosi nazwę *St. Benedict's Thistle* – oset św. Benedykta. Przetacznik ożankowaty (*Veronica chamaedrys*) – ścięcie świętego Jana, gdyż jak głosi legenda, wyrósł z jego krwi w miejscu, gdzie spadła ścięta głowa, pomiędzy bylicą, a łopianem. Dlatego wszystkie trzy rośliny były też zalecane w bólach głowy.

Kozieradka pospolita / lekarska / siano greckie – (*Trigonella foenum graecum*) – nazywana bywa także Bożą trawką albo Bożym ziółkiem. Nasiona powszechnie stosowano jako przyprawę w kuchni sarmackiej, obecnie jest składnikiem przyprawy curry. Na Bliskim Wschodzie nasiona kozieradki zmieszane w równych częściach z oliwą i miodem używano do tuczenia panien na wydaniu. Aktualnie w wychudzeniu zaleca się spożywanie trzy razy dziennie po łyżeczkę takiej mieszaniny. Szczególnie ceniona była w Grecji, nie tylko jako lek, a także pasza dla zwierząt domowych. Kozieradka ma działanie zmiękczające, osłaniające, przeciwzapalne, odżywcze i mlekopędne, a także przeciwskurczowe, wykrztuśne i przeciwcukrzykowe. Poleca się jej stosowanie w formie odwaru przygotowanego z łyżeczki zmielonych nasion na szklankę wody na pobudzenie apetytu, przy stanach zapalnych i owrzodzeniach przewodu pokarmowego, jak również w okresie rekonwalescencji i w zatruciach żołądkowych. Zewnętrznie kozieradka może być używana na: ropnie, czyraki – należy pić trzy razy dziennie po pół szklanki, źle gojące się rany, owrzodzenia żyłakowate, do płukania przy zapaleniu gardła lub do lewatywy przy stanach zapalnych jelita grubego, a także w postaci papki z mlekiem do okładów w torbieli Bakera (zwana cystą Bakera lub torbielą dołu podkolanowego) jako wynik nagromadzenia płynu w dole podkolanowym. Podbiał (*Tussilago farfara*), Boże liczko, jest jednym z pierwszych zwiastunów wiosny. Współcześnie używa się odwarów z kwiatów i liści w dolegliwościach związanych z zapaleniem gardła, oskrzeli,

w trudnościach z odkrztuszaniem oraz do okładów lub przemywania twarzy w pielęgnacji tłustej cery [14].

Rzepak pospolity (*Agrimonia eupatoria*), o ciemnożółtych kwiatach zebranych na końcach łodyg, nazywany był Bożym biczem.

Pierwiosnki (*Primula officinalis*) nazywano między innymi kluczami św. Piotra, gdyż według wierzeń ludowych wyrosły w miejscu, gdzie św. Piotr zgubił pęk kluczy do nieba. Łodyżka z dużą ilością kwiatów kojarzyła się na pewno z pękiem kluczy, którymi otwierane są również wrota wiosny. Cykoria podróżnik to batożki lub korzeń świętego Piotra (w języku niemieckim *Peterswurst*), skuteczny jako afrodyzjak, ale tylko jeżeli był wykopany bez użycia rąk w noc poprzedzającą 29 czerwca. Bluszcz kurdybanek (*Glechoma hederacea*) nazywany był zieleń świętego Piotra. Ciemiernik wschodni (*Helleborus orientalis*) – zieleń świętego Antoniego, a stosowany był w zatruciach mąką, skażoną sporyszem. Inny gatunek – ciemiernik kaukaski (*Helleborus caucasicus*) (w j. rosyjskim Moroznik) – wykorzystywany jest w celu oczyszczenia organizmu i wspomagania odchudzania. Steroidy z ciemiernika kaukaskiego indukują apoptozę komórek nowotworowych. Wyciągi mają jednak własności toksyczne, dlatego zaleca się ostrożne stosowanie ciemiernika lub jego preparatów [15].

Lulek czarny (*Hoscyamus niger*) to zieleń świętej Apolonii, która zginęła śmiercią męczeńską, a 9 luty to dzień św. Apolonii – patronki dentystów oraz cierpiących z powodu bólów zębów. Przed śmiercią na stosie, powyrywano jej zęby, przedstawiana z obcęgami w ręku, a na obrazach na tle palącego się stosu [16].

Ignatia amara, *Strychnos ignatii* poświęcona była świętemu Ignacemu, założycielowi zakonu Jezuitów (fasolka / bób św. Ignacego Loyoli – *St. Ignatius bean*), a której nasiona są określane jako homeopatyczny prozak. Roślina została po raz pierwszy opisana przez czeskiego jezuitę Georga Kamela, pracującego na Filipinach. Nazwał on jej nasienie fasolą św. Ignacego na cześć założyciela zakonu. Kulczyba nie jest już używana we współczesnej medycynie, z wyjątkiem homeopatii [17].

Anielskim zieleń nazywano arnikę górską (*Arnica montana*), której wyciągi wykorzystywane są również obecnie w stłuczeniach i kontuzjach. Miejscowe stosowanie żelu z wyciągiem z arniki górskiej przez 6 tygodni było bezpiecznym, dobrze tolerowanym i skutecznym leczeniem łagodnej do umiarkowanej choroby zwyrodnieniowej stawu kolanowego [18].

Arcydziałek litwor (*Archangelica officinalis*) – stosowany również aktualnie ze względu na działanie moczopędne i uspokajające, które warunkuje angelicyna, związek będący kumaryną.

Świętemu Józefowi poświęcona jest lilia biała (*Lilium candidum*) – nazywana lilią Świętego Józefa (w j. ang. *Madonna Lily*). Z kwiatem tym, jako symbolem czystości, święty Józef przedstawiany jest na obrazach. Wyciągi z różnych części rośliny, a szczególnie bulw, wykorzystywano w leczeniu oparzeń, wrzodów, stanów zapalnych i trudno gojących się ran. Ponieważ regulują syntezę malaniny, są składnikami kremów wybielających.

Podsumowanie

Szeregowi roślin, szczególnie wykorzystywanym w celach leczniczych, nadawano nazwy z imionami świętych. Wiele z roślin znajdujących zastosowanie w ludowej medycynie, nosiło nazwy związane z imieniem Matki Boskiej, ale też poświęcone były różnym świętym. Niestety, nazwy ludowe i gwarowe roślin odchodzą w zapomnienie i giną bezpowrotnie. Fenomenem jest fakt, że nazwy roślin, nawiązujące do świętych, zachowały się w nazwach angielskich i niemieckich wielu roślin leczniczych i stosowane są zarówno w literaturze naukowej, jak i w potocznym języku.

Tabela 1. Nazwy roślin z imionami świętych, które wymienione są w podręczniku: PDR for Hebal Medicines fourth edition (Thomson Reuters, 2007).

Table 1. Names of plants with holy names that are listed in the textbook: PDR for Hebal Medicines fourth edition (Thomson Reuters, 2007).

Nazwa angielska	Nazwa łacińska
Lady Fern	<i>Anthyrium filix femina</i>
Lady's Bedstraw herb	<i>Galium verum</i>
Lady's Mantle	<i>Alchemilla vulgaris</i>
Lady's Nightcap	<i>Calistegia sepium</i>
Lady's Purse	<i>Capsella bursa -pastoris</i>
Lady's Seals	<i>Polygonum multiflorum</i>
Lady's Slipper	<i>Cypripedium calceolus</i>
Lady's Mock	<i>Arum maculatum</i>
Ladies Fingers	<i>Anthyllis vulnearia</i>
Ladies Glove	<i>Digitalis purpurea</i>
Ladies Seal	<i>Bryonia alba</i>
Lady Bleeding	<i>Amaranthus hypochondriacus</i>
Lady of the Meadow	<i>Filipendula ulmaria</i>
St. Anthony's Turnip	<i>Ranunculus bulbosus</i>

Rośliny poświęcone świętym i ich zastosowanie

Nazwa angielska	Nazwa łacińska
St. Barbara's Hedge Mustard	<i>Sisymbrium officinale</i>
St. Benedict Thistle <i>Blessed/Holy thistle</i>	<i>Cnicus benedictus</i> - <i>Cnici benedicti herba</i>
St. James Weed	<i>Capsella bursa pastoris</i>
St. James Wort	<i>Senecio jacobea</i>
St. Jame's Tea	<i>Ledum latifolium</i>
St. John's Bread	<i>Ceratonia siliqua</i>
St. John's herb	<i>Eupatorium cannabinum</i>
St. John's Plant	<i>Artemisia vulgaris</i>
St. Joseph wort	<i>Ocimum basilicum</i>
St. Mary's Seal	<i>Polygonum multiflorum</i>
Our Lady's Flannel	<i>Verbascum densiflorum</i>
Our Lady's Keys	<i>Primula veris</i>
Our Lady's Mint	<i>Mentha spicata</i>
Our Lady's Tears	<i>Convallaria majalis</i>
Holy Herb	<i>Eriodictyon californicum</i>
Holy Rope	<i>Eupatorium cannabinum</i>
Holy Tree	<i>Antelaea azadirachta</i>
Herbe de Saint Guillaume	<i>Agrimonia eupatoria</i>
Marys Thistle	<i>Silybum marianum</i> , <i>Cardui Mariae fructus</i>
Jesuit's Bark	<i>Cinchonae cortex</i>

Literatura

- [1] Leńkowa A., Oskalpowana Ziemia, PAN, Kraków, 1961.
- [2] Kozłowski J. i wsp., Rośliny w Piśmie świętym, Panacea, 2007, 18(1), s. 28–31.
- [3] Jagła J., Symboliczny język roślin i ziół w przedstawieniach Chrystusa, Panacea, 2009, 27(2), s. 30–33.
- [4] Lech-Kirstein D., Nazwy ziół w polskiej toponimii, Uniwersytet Opolski, 2012, s. 157–167.
- [5] Szot-Radziszewska E., Sekrety ziół: wiedza ludowa, magia, obrzędy, leczenie, Trio, 2005.
- [6] Trzos P. Wpływ kultury chrześcijańskiej na nazewnictwo roślin leczniczych, Farmacja Polska, 2003, 59(10), s. 466–470.
- [7] Rak M., Kwiatki Matki Boskiej. Góralskie fitonimy motywowane imionami świętych i Matki Bożej, [w:] Andrzej Jackowski, Iwona Hodorowicz, Franciszek Mróz (red.), Turystyka religijna w obszarach górskich, Nowy Targ, 2009, s. 447–457.
- [8] Rak M., O pochodzeniu góralskich fitonimów, [w:] Komorowska E, Stanulewicz D. (red.), Język, kultura i świat roślin. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesor Halinie Chodurskiej, Szczecin, 2010, s. 224–232.
- [9] Matławska I., Rośliny poświęcone świętym, Biuletyn Stowarzyszenia Farmaceutów Katolickich Polski, 2014, 1(45), s. 103–108.

- [10] Schmidt M., *Galium verum* aqueous extract strongly inhibits the motility of head and neck cancer cell lines and protects mucosal keratinocytes against toxic DNA damage, *Oncol Rep.*, 2014, 32(3), s. 1296–302.
- [11] Schmidt M., Effect of *Galium verum* aqueous extract on growth, motility and gene expression in drug-sensitive and -resistant laryngeal carcinoma cell lines, *Int J Oncol.*, 2014, 44(3), s. 745–60.
- [12] Lysiuk R. i Darmohray R., Pharmacology and Ethnomedicine of the Genus *Astragalus*, *International Journal of Pharmacology, Phytochemistry and Ethnomedicine*, 2016, 3, s. 46–53.
- [13] Vrchovska V. i wsp., Assessing the antioxidative properties and chemical composition of *Linaria vulgaris* infusion, *Nat Prod Res.*, 2008, 22(9), s. 735–46.
- [14] Piotrowska P. i wsp., Podbiał pospolity (*Tussilago farfara* L.), *Postępy Fitoterapii*, 2015, 3, s. 157–171.
- [15] Martucciello S., Steroids from *Helleborus caucasicus* reduce cancer cell viability inducing apoptosis and GRP78 down-regulation, *Chemico-Biological Interactions*, 2018, 279, s. 43–50.
- [16] Łysiak-Seichter M. i Łysiak M., Święta Apollonia – patronka dentystów, *Czas. Stomatol.*, 2006, LIX, 4, s. 285–288.
- [17] Marzotto M. i wsp., Effects of *Ignatia amara* in mouse behavioural models, *Homeopathy*, 2012, 101(01), s. 57–67.
- [18] Knuesel O. i wsp., *Arnica montana* gel in osteoarthritis of the knee: An open, multi-center clinical trial, *Adv. Ther.*, 2002, 19(5), s. 209–218.

Do cytowania:

Matławska I., Rośliny poświęcone świętym i ich zastosowanie, *Herbalism*, 2020, 1 (6), s. 130–142.